

Научни сарадник

UDK: 327:911.3(581)

Универзитет одбране

COBISS.SR-ID: 67001353

Школа националне одбране

DOI: 10.18485/fb_givs_sbmd.2022.ch5

E-mail: veljko_blogojevic_55@hotmail.com

Број страница: 89–103

ГЕОПОЛИТИЧКИ ОБРАЗАЦ АВГАНИСТАНА И ИМИЦ ГРОБНИЦЕ ИМПЕРИЈА

Др Вељко Благојевић

Апстракт:

Авганистан је готово током читаве историје био поприште оружаних сукоба, када не са великим империјама, онда у сукобима унутрашњег карактера. Верска и етничка разноликост, као и племенска подељеност авганистанског друштва, резултирале су хроничним недостатком јаке централне власти. Геостратегијска позиционираност Авганистана између Централне Азије и Индијског потконтинента умногоме је допринела да се на том подручју ангажују велике империје, које су по правилу ниподаштавале потенцијале Авганистанаца и њихову решеност да се боре. Томе је снажно доприносила и њихова економска неразвијеност. У таквим геополитичким условима авганистански народ је формирао специфичну стратешку културу, која се заснива на спремности на личну жртву за племе, веру и нацију, али и решености за дуготрајан и одлучан отпор агресорима без обзира на њихову моћ и положај у међународном поретку. Недавни догађаји у Авганистану, везани за драматично окончање војне интервенције САД и њених савезника и победоносан повратак талибана, узбуркали су светску јавност. Овај рад ће се управо бавити синтезом основних чинилаца стратешке културе који су у случају Авганистана кључно детерминисани геополитичким околностима у којима је дошло до стварања специфичног геополитичког обрасца, чија се крајња консеквенца може представити кроз међународни имиџ тзв. гробнице империја. Намера је да се укаже на кључне унутрашње и међународне чиниоце који су утицали на стварање таквог геополитичког обрасца Авганистанаца, који су се сукобљавали са великим силама попут Велике Британије, СССР-а и САД и из тих сукоба излазили као несумњиви победници, али су те победе „плаћали” и великим жртвама.

Кључне речи:

Авганистан, геополитички образац, стратешка култура, велике силе, рат

Уводна разматрања

Авганистан је јужноазијска држава на стратешком раскршћу између Централне Азије и Индијског потконтинента, са површином од 652.230 km². У геополитичком смислу је хендикепирана држава јер нема излаз на море (Мапа 1), која се са запада граничи Ираном у дужини 921 km, Туркменистаном (744), Узбекистаном (137) и Таџикистаном (1.206), на североистоку са Кином (76) и Пакистаном (2.430 km) (Collins 2011, 5).

Мапа 1: Положај Авганистана и суседи (Collins 2011, 13)

Авганистан је већински планинска земља; на североистоку се издваја планина Хиндикуш, а на северу Парапамиз. У северном и југозападном делу земље налазе се равнице, на југу преовладавају пустиње, док на северу доминирају степе и полупустиње. Негостољубива клима и географске карактеристике земљишта не пружају повољне услове за ангажовање страних војних ефектива, док истовремено пружају повољне услове за герилски начин ратовања Авганистанаца.

Насељава га око 39 милиона становника, што га сврстава на 39. место по величини популације, са стопом природним прираштајем од 22,9%. Једна је од најмлађих држава на свету – око 45% становништва млађе је од 15 година. Може се рећи да су људски ресурси можда и једини стратешки потенцијал којим располаже савремени Авганистан³³. Популацију чине муслимани, већински Сунити – 80% и Шиити – 19%. Однос према исламу Авганистанци изражавају кроз одлучност да бране своју веру, државу и племе. Највеће етничке групе су Паштуни 42%

³³ На територији Авганистана је још 2010. године потврђено постојање великих налазишта руда гвожђа, бакра, злата и једно од највећих светских налазишта литијума. Вредност рудних богатстава процењује се на око 1.000 милијарди долара. Међутим, за њихову експлоатацију недостаје инфраструктура и вода, али не треба искључити могућност да се и ти проблеми превазиђу уз помоћ страних инвеститора попут Кине, Индије или Пакистана, који су већ показали интерес за инвестиције.

(насељавају центри део територије), затим Таџици 27%, Хазари 9%, Узбеци 9%, Ајмаци 4%, Туркмени 3% и Балоци 2%, док осталих има 4% (Collins 2011: 5-6).

Историјске детерминанте формирања авганистанског геополитичког обрасца

Простор данашњег Авганистана одувек је описиван као део старог света који се по геостратешком положају налази на раскрсници Средње и Јужне Азије. Историје држава које имају незахвалну улогу раскрснице, или „куће на путу“, увек су биле у знаку насиља, ратова и унутрашњих оружаних сукоба.

У прошлости многе стране војске биле су присутне у Авганистану, успостављајући локалну контролу и власт на одређени временски период³⁴. Ратни походи доносили су и миграције становништва, што је резултирало стварањем шаренолике културолошке и етничке структуре популације Авганистана, али и њихове спремности и способности да оружјем бране сопствену независност (Goldstein and Pevehouse 2014: 23-25).

Сукобљавање геополитичких интереса две империје, Русије и Британије, крајем XIX и почетком XX века, за превласт у Средњој Азији, није могло заобићи Авганистан. Почетак овог империјалистичког надметања за Авганистан је значило почетак нове ере оружаног насиља. Британска империја је након

³⁴ Простор данашњег Авганистана није био поштеђен инвазије Персијанаца у V веку пре н. е., освајања Александра Великог у III веку пре н. е., покорвања Парћана 150 г. пре н. е., продора Арапа у VII веку и владања Монгола од XIII до почетка XVI века. У VII веку арапски муслимани почињу да насељавају територију данашњег источног Ирана, да би већ у IX сви становници данашњег Авганистана прешли из будизма у сунитски ислам. Авганистан постаје један од главних центара муслиманског света у периоду „исламског златног доба“, када се смењују династије Газнавида, Гурида и Тимурида. Територија Авганистана у периоду од XVI до почетка XVIII века била је подељена на Бухарски канат на северу, шиитску сафавидску династију на западу и преостали велики део територије који је припадао Могоулском царству. Мир Ваис Хотак је 1709. године у побуну против персијских Сафавида успео да донесе независност јужном делу Авганистана. Доминацију Хоtaki династије у региону наставили су његов брат и син, који су освојили и територију Персије. Афшаридске снаге, предвођене Надер Шахом, су поразиле и преузеле 1738. године Кандахар од Хусеина Хоtakiја. Надер Шах или „персијски Наполеон“ имао је за веома кратак период велики број добијених битака, од којих се издваја победа над војском Могоулског царства у Индији. У саставу Надер Шахових снага, под вођством Ахмад Кана Абдалија, борило се око 4.000 Авганистанаца. Племенски савет Абдала доделио је Ахмаду титулу кана, да би на његову иницијативу почели да га зову Ахмад Шах Дурани. Авганистанци су након смрти Надер Шаха 1747. године изабрали Ахмада Шаха Дуранија за новог вођу. Подржан од већине племенских вођа са спремном војском, Дурани је освојио данашњи Авганистан, Пакистан, Хорасан и Кохистан у Ирану, као и Делхи у Индији. Дурани империја је у другој половини XVIII века, после отоманске, била највећа муслиманска империја. Наследници Ахмад Шаха Дуранија након његове смрти губе утицај, што је утицало на слабење династије Дурани и коначно резултирало њеном сменом, а на власт долази династија Баракзаи.

консолидације своје власти на индијском потконтиненту планирала ширење на југоисточне делове Авганистана, а Русија је, у исто време, присутна у Средњој Азији са плановима даљег ширења према југу и истоку³⁵. Епилог империјалистичког надметања за доминацију над Авганистаном била су три англо-авганистанска рата. Први рат (1839–1842) завршио се неуспехом британске војске и демонстрацијом снаге и величине авганистанског отпора према страним окупаторима. Отварање руског дипломатског представништва у Кабулу био је повод за други рат (1878–1881), након којег Британци успостављају марионетску владу и преузимају примат у Авганистану. Последњи англо-авганистански рат (1919) почео је непосредно после потписивања Уговора о пријатељству између Лењина и авганистанског краља Аманулаха, а завршио се победом Авганистана, који стиче независност³⁶. Оружани сукоби са највећом силом тога доба су, можда и кључно, детерминисали геополитички образац Авганистанаца и одредили њихову стратешку културу, коју одликују спремност на одрицања и жртве, свест о сопственим стратешким потенцијалима, истрајност, коришћење повољних услова за герилско ратовање и стрпљивост у чекању повољног тренутка у међународним односима који ће допринети њиховој коначној победи.

Битан догађај у историји Авганистана је потписивање споразума између емира Абдур Рахман Кана и британског дипломате Хенрија Дуранда (*Sir Henry Durand*), у Кабулу 12. новембра 1893. године, којим је дефинисана линија разграничења утицаја између Британске Индије и Авганистана³⁷. Линија разграничења, која је у стручној јавности позната под именом Дуранд линија, није била замишљена као физичка граница, али је то постала, а сада представља границу између Авганистана и Пакистана.³⁸

Авганистан постаје монархија 1926. године крунисањем Аманулаха Кана. Он је путовао по Европи и успостављао дипломатске односе, а затим започео друштвене реформе по узору на Кемала Ататурка, али је наишао на отпор конзервативног становништва. Покушај модернизације Авганистана завршио се оружаном побуном Хабибулах Калаканија и других племенских вођа и абдикацијом краља

³⁵ У литератури руске провинијенције овај период назива се „Турнир сенки“, а у британској „Велика игра“.

³⁶ Опширније: Мирковић 2014: 54; Collins 2011: 15.

³⁷ Дуранд линија раздваја највеће паштунско племенско подручје „Паштунистан“ на два дела, па је називају и „паштунски каиш“. Линију раздвајања као границу никада није прихватио потписник споразума Емир Абдур Рахманкао јер је на то био присиљен, али ни паштунске племенске вође до данас.

³⁸ Опширније: Collins 2011: 16; Kaplan 2012: 19.

Аманулаха. Након кратке владавине Калаканија на краљевски престо долази Мухамед Надир Шах, који је пре тога био на дужностима министра рата, амбасадора Авганистана у Француској и генерала авганистанске војске. Четворогодишња владавина краља Мухамеда Надир Шаха прекинута је његовим убиством. Након тога власт је преузео његов деветнаестогодишњи син, будући „отац нације“ краљ Мухамед Захир Шах, који је владао од 1933. до 1973. године (Collins 2011: 18-19). Овде се јасно уочава значајна одредница авганистанског геополитичког обрасца и стратешке културе, која се најкраће може представити као конзервативизам према традиционалном начину живота и систему вредности.

Геополитички аспект хладног рата и војна интервенција Совјета у Авганистану

Геополитичку реалност хладног рата најкраће и, чини се, најефектније описује Дугин (*Алекса́ндр Ге́льевич Ду́гин*), навођењем основног закона геополитике о двојности која се одражава у географски предиспонираном устројству планете и у историјској типологији цивилизација. Двојност се изражава у супротстављености између копнених сила и савеза, „телурократије“ оличених у СССР-у и поморских сила, „таласократије“ коју предводе САД³⁹.

Амерички геополитичар Николас Спајкмен је средином прошлог века, настојећи да на својеврстан начин „помири“ класичне теорије примата поморске моћи адмирала Механа, или како је код нас устаљено Махан (*Alfred Thayer Mahan*), и теорије Хартленда британског геополитичара Макиндера (*Sir Halford John Mackinder*), установио класичну геополитичку теорију која се заснива на борби између поморских и копнених сила. Он је истовремено и критиковао обе класичне геополитичке теорије и констатовао да је контрола рубних области (Римленд) кључна за контролу евроазијске копнене масе, а тиме и света. Дакле,

³⁹ На „Мекиндеровој карти“ телурократија се поистовећује са унутарконтиненталним простором Евроазије, који се у већем делу подудара са територијама Русије – СССР-а, а таласократија се поистовећује са Римлендом приобаљем евроазијског континента, Средоземљем, Атлантским океаном и морима која са југа и запада допиру до обала Евроазије. Током хладног рата таласократија се изједначава са САД, а телурократија са СССР-ом, а њихова двојност се одражава и на идеолошку реалност, идеологија либерал-капитализма насупрот марксизма (социјализма). Чињеница је да је, и поред „идеолошке обојености“ сукобљавања две суперсиле и њихових савеза, реч о глобалном сукобу који се водио према геополитичким начелима, иако се о томе није често јавно говорило због компромитације геополитике коју је учинила нацистичка Немачка. Опширније видети: Дугин 2004: 26; Степић 2016.

увео је иновацију у Мекиндеров диктуум и устврдио да „Ко влада Римлендом тај влада светом“. На Мапи 2 уочава се да је Авганистан означен као територија која припада зони сукоба између таласократских и телурократских сила, а Спајкмен констатује да је реч о територијама које оскудевају железничким и друмским комуникацијама, што им је умањивало стратегијски значај⁴⁰.

Мапа 2: Спајкменова мапа зоне конфликта између таласократских и телурократских сила у Евроазији (Хартланд против Римланда) из 1944. године (Spykman 1969: 52)

Краљ Захир 1940. године доноси декларацију о неутралности Авганистана у Другом светском рату. Политику неутралности наставља и током хладног рата, када се није приклонио ниједном од блокова. Касније се показало да је таква политика била корисна, јер су се СССР и САД, у настојањима да ојачају утицај у Авганистану, утркивали у градњи инфраструктурних објеката. Краљ Захир 1964. године проглашава нови устав и покреће модернизацију, али тиме стиче и непријатеље, прво међу конзервативцима, а затим и међу левичарима (Collins 2011: 19). За време његове владавине, 1965, у Кабулу је основана марксистички оријентисана Народна демократска партија Авганистана (НДПА), која је идеолошки била блиска СССР-у. Руководство и активисти НДПА промовисали су економске и социјалистичке реформе које су пре свега подразумевале инфраструктурни развој друштва и другачију прерасподелу добара која су уназађена верским обичајима и неписаним племенским законима. НДПА је имао

⁴⁰ Опширније: Spykman 1969: 39-40; Вуковић 2007: 49-50, 102.

већи утицај у урбаним срединама. Начин спровођења реформи био је разлог да се 1967. године НДПА подели на Калк и Парчам фракцију. Калк фракција, коју је предводио Нур Мухамед Тараки, залагала се за брзе и насилне револуционарне промене које би омогућиле стварање радничке класе са високо образованим руководством. Умеренија, Парчам фракција, коју је предводио Бабрак Кармал, залагала се за постепене промене које би омогућиле приближавање ставова патриотских и антиимперијалистичких снага.

Војни пуч, који је извео рођак краља Захира и бивши премијер Мохамед Дауд 1973. године, означава крај монархије. Даудова веза са СССР-ом је била очигледна и посебно видљива у чињеници да је као премијер 1955. године обезбедио материјалну помоћ и војну обуку за оружане снаге Авганистана.⁴¹

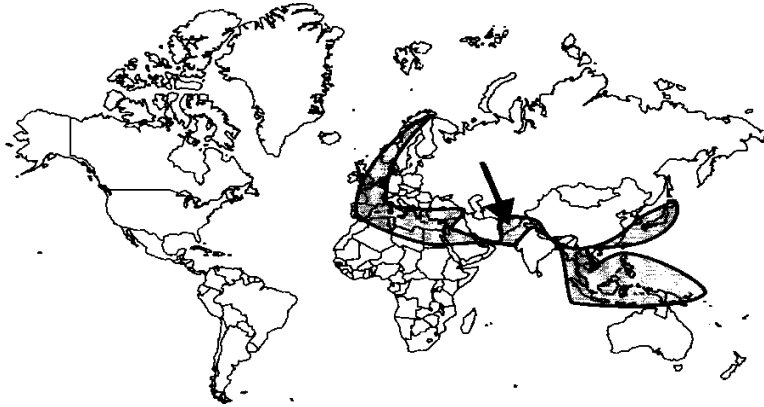
Противници Дауда налазили су уточиште и подршку у Пакистану, који се противио његовима идејама о уједињењу Паштуна и стварања „Паштунистана“. За петогодишњи период владања поставио је амбициозан план реализације социјалних и културних реформи и помирење супротстављених фракција НДПА. Први део плана доживљава неуспех због колизије са исламским законима и обичајима, док се други део плана „остварује“ 1977, када се Калк и Парчам фракција уједињују ради свргавања Дауда са власти, што је и остварено његовим убиством 1978. године⁴². Овде се јасно може сагледати још једна карактеристика авганистанског геополитичког обрасца, која се може представити као традиција слабе централне власти, у која се често смењује пучевима и насиљем. Оваква традиција указује на узалудност и нерационалност улагања у стварање марионетских режима у Кабулу, јер је њихова дуговечност и ефикасност ограничена. Разноврсним поделама Авганистана и слабом централном власти бави се и студија Барнета Рубина (*Barnett Richard Rubin*) под називом *Фрагментација Авганистана* (Rubin 2002).

Амерички стратег Хенри Кисинџер (*Henry Kissinger*) инсистирао је на повезивању (*linkage*) територија приобалних зона (Римленда) у једну целину како би се обезбедила потпуна контрола над такозваном Совјетском Евроазијом. Успешност Кенанове велике стратегије, али и ефикасност стратегије „анаконде“ (обуздавања и запречавања), захтевала је посвећеност државама које припадају Римленду Евроазије са очуваном неутралношћу, као што је био случај са Авганистаном (Дугин 2004: 100). Истовремено, геополитички планови СССР-а односили су се на

⁴¹ Од 1955. до 1973. године трећина припадника оружаних снага Авганистана обучавана је у Совјетском Савезу. Наведено према: Goldstein and Pevehouse 2014: 45-49.

⁴² Опширније: Collins 2011: 9-13; Goldstein and Pevehouse 2014: 45-53.

учвршћивање позиција у Авганистану и „приобалним зонама“, продор у Африку и дестабилизирајуће акције у Јужној Америци.

Мапа 3: Настојање СССР-а да војном интервенцијом у Авганистану ослаби стисак „анаконде“

И док је Авганистан све више тонуо у грађански рат, Москва је схватала да је ситуација апсолутно безизлазна и да је једино решење војна интервенција. Опозвани су совјетски генерали, који су помагали званичним властима у Авганистану, због противљења директној војној интервенцији. Када се интервенција више није доводила у питање, свако од функционера у Москви имао је своју визију будућих дешавања. Министар одбране Дмитриј Устинов (*Дмитриј Фёдорович Устинов*) видео је у Авганистану полигон на којем би у реалним условима испробао хладноратовски потенцијал, а начелник КГБ-а Андропов (*Юриј Владимирович Андропов*) прижељкивао је исти сценарио као у Мађарској 1956. и Чехословачкој 1968. године, односно брзу и временски ограничену војну интервенцију ради „завођења реда“ (Снегирјов 2011: 10).

САД су помно пратиле дешавања и размештај совјетских јединица дуж границе са Авганистаном, али су биле скептичне према могућности совјетске окупације због политичких, али и економских последица, јер је Москва уложила много новца у Авганистан. Муџахедини су у многим провинцијама почели са блокадом путева, уништавањем далековода и телефонских веза. Неизоставне су биле и репресалије над становништвом лојалном властима. Опозиција је герилским акцијама стварала атмосферу напетости и несигурности ради дестабилизације политичко-безбедносне ситуације и слабљења режима НДПА. Авганистанска војска, суочена са побунама и непоузданим лидерима, није била у стању да се супротстави муџахединима који су се приближавали Кабулу. Епилог војне интервенције је

познат, а готово деценија ратовања у Авганистану била је на штету имиџа Совјета, довела до великих губитака људских живота и у економији, а у крајњем допринела је и распаду Варшавског уговора и СССР-а. Значајно је истаћи да су САД у многоме допринеле неуспеху Совјета у Авганистану, достављајући им тада најсавременије противавионске лансере, али и делатност Бжежинског у настанку и подршци муџахебина.⁴³

Грађански рат у Авганистану и интервенција САД-НАТО

Режим Наџибулаха је, мимо процена, успео да се одржи на власти све до 1992. године, превасходно захваљујући 65.000 добро обучених и искусних војника, али и вештој преговарачкој политици са већином племенских вођа. Само пет месеци од распада СССР-а дошло је до пада Наџибулаховог режима. Повлачењем совјетских јединица муџахедини су добили, поред свог, и совјетско наоружање, али изгубили стожер који их је чинио јединственим. Без заједничког непријатеља, са великим количинама наоружања, муџахединске партије нашле су непријатеље међу собом, јер нису могле да се договоре о подели власти, што је довело до новог грађанског рата. Уз помоћ пакистанских власти једна од фракција се све више ослањала на верско-политички и културни покрет талибана, који су настали у пакистанским медресама. Њихов основни друштвени циљ било је неутралисање корумпираних муџахединских лидера (Collins 2011: 35-38).

За кратко време талибани су постали респективна оружана сила са преко 50.000 припадника, који су у појединим операцијама у својим редовима имали и припаднике пакистанске армије. Поред пешадијског наоружања на располагању су имали и тенкове, па чак и ескадрилу борбених ваздухоплова. Надаље, талибани су били јединствени, за разлику од муџахебина. Освајањем Кандахара, новембра 1994. године, талибани су започели освајање Авганистана⁴⁴. Талибани припадају верски фондираном тероризму, који је класификован према њиховој програматско-циљној оријентацији (Симеуновић 2009: 82). Аргументи стручне јавности третирају ислам као једину „велику” религију која је активна у подстицању на насиље, посебно на тероризам. Бернард Луис (*Bernard Lewis*) наводи да већина муслимана нису фундаменталисти, а већина фундаменталиста

⁴³ Опширније: Collins 2011: 25-34; Goldstein and Pevehouse 2014: 53; Cohen 2015: 349-357; Blagojevic and Pejic, 2019: 100-111; Reveny and Prakash 1999: 693-708.

⁴⁴ Како се талибански покрет развијао, лидери муџахединских партија имали су проблема да задрже борце, али и своје команданте, јер су дезертерства била учестала. Талибани су новцем куповали лојалност многих локалних команданата, а илустративан је пример да су освојили 14 авганистанских провинција без борбе.

нису терористи, али већина данашњих терориста јесу муслимани и тако се представљају. Вође и следбеници савременог исламистичког тероризма не представљају ислам, а њихове активности су у колизији са основним исламским учењем. Истовремено, док правимо грешку када тражимо корене исламистичког тероризма само у религији, чињеница је да је његово порекло и у муслиманској цивилизацији (Луис 2004: 134).

Муслимански свет за своје сиромаштво криви богати Запад, којег предводи САД, а који поставља и мења тиране на челу њихових држава како би реализовао своје интересе. Ниска продуктивност и висока стопа наталитета, уз пораст незапослености, необразованих и фрустрираних младих људи, за резултат има појаву разних секти и политизираних исламских групација које нуде спас у обнови „изворног“ ислама. Покушаје модернизације муслиманског света они тумаче као издају основних исламских вредности. Заједничка особина им је начин представљања, јер сви тврде да представљају „аутентични“ ислам. У највећем броју случајева њихова слабост представља лако и трајно посезање за насиљем, које се манифестује у два правца – против спољних непријатеља и грешника у сопственом народу.⁴⁵

У Авганистану су се за власт бориле различите партије и савези. Рабанијева влада је после пада Кабула нашла уточиште у северном Авганистану. Након што су се Узбекистанци и Хазари придружили Рабанију и Масуду, формиран је Уједињени исламски фронт за спас Авганистана познат под именом Северна алијанса. Војна контрола већег дела Авганистана омогућила је да талибанске идеје добију примат код становништва уморног од грађанског рата. Талибани су 29. септембра 1996. године прогласили Исламски Емират Авганистан. Глобално позната организација која инспирише велики број муслиманских екстремиста на терористичко насиље је Ал Каида. Настала је на темељима Управе за снабдевање (*Afghan Service Bureau*), коју је у Пешевару 1984. године основао палестинско-јордански идеолог Абдулах Азам.⁴⁶

Након добро познатих догађаја од 11. септембра 2001. године, који представљају један од кључних догађаја у савременим међународним односима, вођа Ал Каиде је лоциран у Авганистану, чиме је ова држава постала и прва мета одговора САД и њених савезника у борби против глобалног тероризма⁴⁷. Поред тога, постојао је и још један значајан разлог ангажовања САД, а то је *Vakhan panhandle-y (corridor)*,

⁴⁵ Видети: Симеуновић 2009: 196; Malešević 2010: 84.

⁴⁶ Видети: Шиндлер 2009: 110; Симеуновић 2009: 212.

⁴⁷ Опширније: Harmon, Pratt and Gorka 2011; Goldstein and Pevehouse 2014: 35-68.

који је парадигма геополитичких карактеристика Авганистана, колоквијално позната и као „дршка тигања“ и данас је веома важна јер изводи Авганистан на границу са Кином, и то оним њеним делом где има много муслиманских, туркофонских Ујгура. Већ 7. октобра започета је војна интервенција САД у Авганистану⁴⁸. Уз помоћ Северне алијансе заузети су већи градови и кључна инфраструктура, али талибани нису уништени. Иако су током двадесет година рата непрекидно улагали у Авганистанску армију, она се распала само пар седмица након одласка америчких оружаних снага из те државе.

Закључна разматрања

Многи аналитичари су упоредили америчко драматично напуштање Кабула са напуштањем Сајгона, чиме се најављује и даља деклинација америчке моћи, уз подсећање да се слично догодило и са СССР-ом крајем осамдесетих година прошлог века. О геополитичком обрасцу и стратешкој култури можда најефектније говори карикатура америчког аутора која је настала 1992. године.

Многи теоретичари, чини се с правом, предвиђају нову еру грађанског рата у Авганистану. На то упућује готово читава национална историја овог народа, који је, чини се, „осуђен“ на вечиту фрагментацију и унутрашње сукобе.

Једино време када се може очекивати нека врста јединства Авганистанаца везује се за борбу против окупатора. Будући да немају друге изворе прихода, они се током рата, као и у миру, баве узгојем опијума, па се може рећи да се извори прихода за Авганистанце не мењају у ратно време. Поред узгоја опијума, они увек могу да рачунају на свој једини стратешки потенцијал, а то је природни прираштај, који им омогућава дугорочну оружану борбу са многоструко моћнијим противницима и толеранцију губитака у људству.

⁴⁸ Опширније: Blagojevic and Pejić 2019: 217-232; Килибарда 2008: 127-129, 166, 186.

Карикатура о представи Авганистана на Западу (Rubin 2002: 2)

Најмногобројније племе у Авганистану, Паштуни, једноставно не прихвата никакав ауторитет, а интензиван осећај независности представља њихово непобедиво опредељење. Војну стратегију су увек прилагођавали освајачима. У периодима када нису ратовали против освајача, борили су се међусобно, испробавајући и увежбавајући нове тактичке замисли уз прилагођавање модернијем наоружању. Оваква паштунска војна оријентација изнедрила је изреку да је Паштун миран само када је рату, а слична теза може да се примени и на ратоборне талибане.

Можда је имиц гробнице империја оправдана, имајући у виду искуства Британије, СССР-а и САД. Међутим, тако богата историја не значи ништа у свакодневном животу Авганистанаца, који се готово константно међусобно сукобљавају, а о напретку друштва и квалитета живота не може бити говора. Американци су, према њиховим наводима, кључно погрешили када су покушали да у Авганистану примене модел изградње нација, чиме су само још више ујединили традиционално сукобљене племенске лидере, који се поред освајача редовно удружују само против реформи у друштву. То је још једна од константи авганистанског друштва, које га чини специфичним и тешко схватљивим спољном свету.

Библиографија:

- Вуковић, Небојша. 2007. *Логика империје, Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*. Београд: Конрас и Нација прес.
- Дугин, Александар. 2004. *Основи геополитике, Књига 1, Геополитичка будућност Русије*. Зрењанин: Екопрес.
- Килибарда, Зоран. 2008. *Основи геополитике*. Београд: Факултет безбедности и Службени гласник.
- Луис, Бернард. 2004. *Криза ислама*. Београд: Чаробна књига.
- Мирковић, Тодор. 2014. „Авганистан дванаест година ратовања”. *Одбрана*, Година X, број 207.
- Симеуновић, Драган. 2009. *Тероризам – општи део*. Београд: Правни факултет.
- Снегирјов, Владимир. 2011. „Авганистан: Већ виђено”. *Геополитика*, број 38.
- Степић, Миломир. 2016. *Геополитика: Идеје, теорије концепције*. Београд: Институт за политичке студије.
- Шиндлер, Џон Р. 2009. *Несвети терор*. Београд: Службени гласник.
- Blagojevic, Veljko and Pejic, Igor. 2019. *Military Power in International Politics, Past-Present-Future*. Sunnyvale: LAP LAMBERT Academic Publishing.
- Cohen, Saul Bernard. 2015. *Geopolitics - The Geography of International Relations*. Maryland: Rowman & Littlefield.
- Collins, Joseph J. 2011. *Understanding War in Afganistan*. Washington D.C.: National Defence University Press.
- Goldstein, Joshua S. and Jon C. Pevehouse. 2014. *International Relations*. Boston: Pearson.
- Goodson, Lary P. 2001. *Afganistans Endless War – State Failure, Regional Politics, and the Rise of Taliban*. Washington D.C.: University of Woshington Press.
- Harmon, Cristopher C., Andrew N. Pratt and Sebastian Gorka. 2011. *Toward a Grand Strategy against Terrorism*. New York: Mc Graw Hill.
- Lowther, Adam B. 2007. *Americans and Asymmertic Conflict Lebanon, Somalia, and Afghanistan*. Westport, Connecticut: Praeger Security International, Westport.
- Malešević, Siniša. 2010. *Sociology of War and Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kaplan, Robert D. 2012. *Revange of Geography*. New York: Random House.

Reveny, Rafael and Aseem Prakash. 1999. „The Afghanistan War and the Breakdown of the Soviet Union”. *Review of International Studies* 25(4): 693-708.

Rubin, Barnett R. 2002. *The Fragnemtation of Afganistan*. London: Yale University Press.

Spykman, Nicholas John. 1969. *The Geography of Peace*. San Diego: Harcourt, Brace & World INC.

GEOPOLITICAL PATTERN OF AFGHANISTAN AND THE IMAGE OF THE „GRAVEYARD OF EMPIRES“

Veljko Blagojević

Abstract:

Afghanistan has throughout its history been a territory with much warfare which included big empires as well as internal conflicts. Religious and ethnic diversities as well as tribal divisions have resulted in a lack of formation of a strong central government in this country. The geostrategic position of Afghanistan on the crossroads between the Central Asia and the Indian subcontinent has largely contributed to the engagement of empires in this area and they have by default hindered Afghanistan and its ability to fight back. Another drawback for them was the fact that the country was behind the times and economically underdeveloped. In these geopolitical circumstances the Afghani people have formed a specific strategic culture that is based on the willingness to self-sacrifice for the tribe, religion and the nation, but it also includes the determination for a long lasting and decisive resistance to their aggressors no matter how powerful they were or what their position they had in international order. Recent events in Afghanistan related to the dramatic end of the military intervention from the US and their allies and the triumphant return of the Taliban has shaken the public media around the world. Afghanistan was in conflict with both cold war super-power and has become victorious in them. This paper will be about the synthesis of the main factors of Afghanistan's strategic culture which was determined by the geopolitical circumstances which have led to the formation of a specific geopolitical pattern. This pattern has resulted in this country having an international image of being the graveyard of empires. The intention is to showcase the key internal and external factors that have resulted in Afghanistan's geopolitical pattern and their wars with great forces such as Great Britain, the Soviet Union and the US and their ability to come out of these wars as winners but at the cost of many sacrifices.

Key Words:

Afghanistan, geopolitical pattern, strategic culture, great powers, war